

Opatrenia zameraných na zefektívnenie Verejnej správy na základe monitorovania a hodnotenia katastrof miest

4. Opatrenie - Opatrenia v ochrane životného prostredia a ochrane biodiverzity

Každá obec/mesto by mala mať spracovaný strategický dokument pre potreby a rozhodovanie samosprávy. Odporúčame názov dokumentu: *Program integrovanej obnovy vodných zdrojov katastra obce/mesta prostredníctvom ekosystémového zadržovania dažďovej vody v poškodenej krajine pre ozdravenie klímy, ochrany potravinovej, environmentálnej a sociálnej bezpečnosti obce/mesta.*

Zdôvodnenie:

Na Slovensku sa oprávnené tešíme odvetviam priemyslu, ktorý budujú zahraniční investori. My sme však zanedbali skupinu ekonomických činností, založených na zhodnocovaní potenciálu vlastného územia. Príležitosťou pre ľudí po celom Slovensku je práve v zhodnocovaní prírodného a kultúrneho dedičstva a to najmä vodného bohatstva.

Možností je nemálo. Pre ich spoznanie, plánovanie a implementáciu je potrebné zmeniť zostavovanie rozvojových stratégií (územný rozvoj, pozemkové úpravy, lesné hospodárske plány, plány dopravnej infraštruktúry). Je potrebné vyvinúť vlastný aktívny prístup na úrovni komunit a taktiež odkryť a riešiť skutočné príčiny problémov.

Všetky globálne, regionálne aj lokálne prognózy potvrdzujú, že hodnota vody z roka na rok rastie a ekonomická prosperita, sociálna súdržnosť, potravinová i environmentálna bezpečnosť a konkurencieschopnosť miest a obcí bude už v blízkej budúcnosti závisieť od permanentného dostatku vody pre ľudí, potraviny, prírodu i zdravú klímu.

Starostlivosť o krajinu je jednou z kľúčových úloh pre zabezpečovanie environmentálnej, potravinovej, sociálnej a klimatickej bezpečnosti, v ktoromkoľvek katastri obce/mesta. Doterajší sektorový prístup k starostlivosti o krajinu zvyšuje riziká zhoršovania stavu vo viacerých vzájomne úzko súvisiacich oblastiach, ktoré spadajú do oblasti životného prostredia:

1. **Vodná bezpečnosť** (nedostatok vody v pôde aj v podloží – vysychanie prameňov, zhoršovanie kvality vôd, nedostatok zrážok s predĺžovaním obdobia sucha, povodne);
2. **Environmentálna bezpečnosť** (ubúdanie biodiverzity)
3. **Potravinová bezpečnosť** (pokles produkčného potenciálu pôd)
4. **Klimatická bezpečnosť** (prehrievanie krajiny, nárast frekvencie a intenzity extrémov v počasi a živelných pohrôm)
5. **Sociálna bezpečnosť** (zhoršovanie podmienok pre život, chudoba až nedostatok potravín a hlad – rozpad sociálnej súdržnosti, migračné vlny, a to až celosvetového rozsahu)

Kľúčovým nedostatkom sektorového prístupu v ochrane životného prostredia a ochrany biodiverzity je jeho nízka účinnosť na ochranu prírody. A to v dôsledku toho, že ochranu krajiny nerieši integrovane a komplexne, používa sektorovo zamerané riešenia, ktoré sú nie len nákladné, ale pri akejkoľvek dobrej snahe produkujú riešenia, ktoré sa míňajú účinkom. Jedným z najvypuklejších problémov sú častejšie a extrémnejšie prejavy lokálnych záplav, ktorým čelí nemálo obcí na Slovensku.

Výsledkom je nedostatok zdrojov, závislosť na zdrojoch mimo katastra, nevyriešené problémy v potrebnom rozsahu a zhoršovanie stavu. Všetky vyššie uvedené problémy majú spoločný základ. Nedostatok vody v krajine.

Revitalizáciou poškodenej a vysušenej krajiny v katastri je možné pri obnove poškodenej krajiny navyše vytvoriť aj pracovné miesta pre ľudí, ktorí si nevedia nájsť uplatnenie na trhu práce. Práca miestnych ľudí na regenerácii prírodných zdrojov vo vlastnom katastri dokáže zvýšiť výdatnosť vodných zdrojov, zmierniť riziká lokálnych záplav v katastri, aj povodní a živelných pohrôm v regióne, zatraktívniť územie, podporiť konkurencieschopnosť aj rozvoj lokálnej ekonomiky za tie isté finančné zdroje, ktoré sa z verejných zdrojov plánujú a neprinášajú náležité efekty.

Preto odporúčame na úrovni všetkých obcí zhodnotiť vodný potenciál katastra komplexnou revitalizáciou, aby sa územie katastra stalo trvalo udržateľným, prosperujúcim a poskytovalo ľuďom v obci/meste aj environmentálnu, sociálnu, ekonomickú a klimatickú bezpečnosť a zároveň naplňalo ich osobné aj profesionálne túžby, čo je už kultúrna bezpečnosť.

Aby sa v území katastra trvalo udržateľne zhodnocovali a využívali i obnovovali prírodné zdroje pre zdravý štýl života i hospodársky rast komunity, je možné prostredníctvom stavu vodnej bilancie navrhnúť systém, ktorý toto zabezpečí. Práve zhodnocovaním dažďovej vody, ktorá z územia katastra odteká bez úžitku je presne tá komodita, ktorá môže obci/mestu zvýšiť ekonomickú prosperitu, vodnú, potravinovú, environmentálnu, klimatickú i sociálnu bezpečnosť.

Preto je potrebné mať jasnú stratégiu a k spolupráci pozvať všetky zainteresované skupiny, ktoré žijú v komunite, respektíve využívajú lesy, pôdu, pozemky v katastri obce, aby prispeli k zhodnocovaniu a zlepšovaniu vodného potenciálu celého katastra, ako integrovaného celku. To prinesie ekonomický blahobyt, sociálnu, potravinovú, vodnú i klimatickú bezpečnosť ľuďom žijúcim v obci/meste. Strategickým dokumentom sa zdefinujú možnosti a potreby ochrany a obnovy vôd v území, zmiernenie povodňových rizík, riziká zo sucha a klimatickej zmeny a zároveň navrhnúť limity zvyšovania konkurencieschopnosti územia s rovnomerným rozvojom lokálnej ekonomiky v obci/meste.

Pôda je najväčším bohatstvom. Takto to bolo od nepamäti. Jej výmera je v katastri daná a rozširovanie je nemožné. Pôda živí všetky organizmy, a tak sa musí obrábať, využívať a chrániť tak, aby sa v nej zachytilo čo najviac dažďovej vody, pretože voda v pôde je hnacím motorom biologického života, na konci ktorého je produkcia zdravých potravín. Pôda je prírodný zdroj a spolu s vodou a ovzduším sú základom života i záruka bezpečnosti.

Výsledky štyridsiatich rokov výskumu vplyvu ľudskej činnosti na kvalitu pôdy jednoznačne dokazujú, že pri spravovaní krajiny sa robí veľa chýb. V poľnohospodárstve, lesníctve a hlavne priemysle sa ochrana pôdy často dostala na vedľajšiu koľaj. Dôsledky sa prejavujú v suchu už takmer v každom choťári Slovenska. Výskumy vo svete potvrdzujú, že viac vody v krajine znamená vyššia produkcia potravín, posilnenú biodiverzitu i viac zdravých a vitálnych ľudí.

Všetka energiu, ktorú máme na zemi je zo Slnka. Na to, aby sme ju vedeli vo svojom prostredí zachytiť potrebujeme vodu. Bez vody neexistuje fotosyntéza a bez fotosyntézy nebude biomasa ani život, ktorého sme my súčasťou. Menej vody v krajine zároveň znamená viac tepla z vysušenej krajiny, viac prachu a extrémne teploty. Viac vody v krajine, znamená viac

fotosyntézy, viac biomasy, väčšia rôznorodosť v krajine a chladnejšie počasie v letných mesiacoch.

Preto je potrebné zadržať v krajine viac vody, aby bolo viac fotosyntézy a viac biomasy a viac uloženého uhlíka v biomase a v pôde. Aby sme neboli ohrození energetickou krízou, či už kvôli politickej i bezpečnostnej kríze, potrebujeme mať nezávislé energetické zdroje na lokálnej úrovni, aby sme vedeli zhodnocovať svoje prírodné zdroje. Tie však môžeme zhodnocovať ak budeme vytvárať podmienky pre permanentný proces obnovy biomasy a na to potrebujeme v krajine vodu. Preto treba urobiť v každom katastri obce/mesta, aby sa krajina neprehrievala, nespustla a nebola ohrozovaná povodňami.

Permanentná obnova obnoviteľných zdrojov energie v katastri je zaručená v tej krajine, z ktorej sa voda nestráca. Preto je dobré pri strategickom rozhodovaní o podpore životného prostredia a biodiverzity myslieť na vodu. Pri akýchkoľvek strategických rozhodnutiach pri rozvoji obce/mesta je preto nevyhnutné riešiť ochranu pred živelnými pohromami s produkciou obnoviteľné zdroje energie, ochranu biodiverzity v komplexnom ponímaní regenerácie životného prostredia.

Odporúčaný návrh štruktúry strategického dokumentu, ktoré obec/mesto spracuje a schváli obecným/mestským zastupiteľstvom

Program integrovanej obnovy vodných zdrojov obce/mesta ekosystémovým zadržiavaním dažďovej vody v poškodenej krajine odporúčame vypracovať v rozsahu týchto kapitolách ako záväzný dokument pre územný plán obce/mesta, pozemkové úpravy, lesné hospodárske plány a plány dopravnej infraštruktúry:

1. Zdôvodnenie, prečo sa vypracováva strategický dokument
2. Východiská strategického dokumentu
3. Cieľ strategického dokumentu a cesta k vypracovaniu
4. Princípy a nástroje efektívnosti strategického dokumentu
5. Časová štruktúra realizácie strategického dokumentu
6. Spôsob realizácie strategického dokumentu
7. Komplexná realizácia strategického dokumentu do územného plánu, pozemkových úprav, lesných hospodárskych plánov a dopravnej infraštruktúry
8. Prínosy strategického dokumentu pre rozvoj lokálnej ekonomiky a trvalo udržateľný rozvoj

9. Akčný plán a časový harmonogram realizácie strategického dokumentu
10. Príklady dobrej praxe

Strategický dokument musí obsahovať predovšetkým:

1. Objem potrebných vodozádržných opatrení v lesnej, poľnohospodárskej krajine a v intraviláne obce/mesta
2. Odhad potrebných investícií s odporúčanými opatreniami do revitalizácie lesov , poľnohospodárskej a urbanizovanej krajiny
3. Dopady na životné prostredie, vrátane ochrany pred povodňami a suchom
4. Dopady na vylepšovanie zásob vodných zdrojov v katastri
5. Dopady na klímu v katastri (produkcia citeľného tepla a teplotný režim krajiny)
6. Dopady na biodiverzitu, úrodnosť pôdy a sekvestráciu uhlíka
7. Sociálne dopady, ekonomické benefity a návratnosť vložených investícií, predovšetkým na tvorbu pracovných príležitostí
8. Návrh inštitucionálneho zabezpečenia spravovania vodných zdrojov na úrovni katastra - zriadiť na úrovni obce/mesta Obecného ochrancu vôd/Komisia ochrany vôd, ktorý/á bude na úrovni obce/mesta dohliadať na proces implementácie zastupiteľstvom schválený program a bude každoročne predkladať správy lokálnej samospráve.
Pre efektívnu a účinnú správu vodných zdrojov na úrovni katastrálnych území bude vykonávať Obecný ochranca vôd/Komisia ochrany vôd vytvorením efektívnej, účinnej a užitočnej správy vodných zdrojov v katastrálnom území, v ktorom budú posudzované všetky odborné a právne aspekty, zahŕňajúce predovšetkým nasledovné oblasti :
 - *Decentralizácia a/alebo demonopolizácia správy drobných vodných tokov a meliorácií s predpokladanou transformáciou na (i) obce a mestá alebo na (ii) iných nových správcov: potrebné presadzovať legislatívne zmeny, pripravené na základe príslušných odborných, právnych analýz a podkladov, budú zahŕňať aj vypracovanie zákonných podmienok nevyhnutných pre takúto transformáciu, najmä v oblasti odbornej spôsobilosti nového správcu a rozsahu nadobúdaných práv a preberanej zodpovednosti.*

- *Integrovaný manažment vôd katastrálnych území* vytváraný zmluvnými vzťahmi medzi existujúcimi zainteresovanými subjektmi/partnermi v povodí/území/krajine¹ : do príslušných právnych noriem nevyhnutná potreba zakotviť pravidlá na vytvorenie spoločného postupu všetkých zainteresovaných pre ochranu a permanentnú obnovu vodných zdrojov.

9. Súčasťou zmien na zefektívnenie verejnej správy bude potrebné vytvorenie vhodného legislatívneho prostredia a nástrojov posilnenia zodpovednosti za ochranu dažďových vôd na úrovni obcí. Štát by mal v tejto veci iniciovať legislatívny nástroj na podporu miestnych samospráv za ekosystémovú ochranu dažďovej vody. Toto je potrebné pre komplexnú realizáciu Programu regenerácie prírodných zdrojov, vrátane vytvorenia mechanizmov pre jeho ďalšie zdokonaľovanie v procese implementácie za aktívnej účasti zainteresovaných. Tí pomôžu zdokonaľovať procesy implementácie aj vyhodnotiť efektívnosť legislatívnych nástrojov s premietnutím do stavebného zákona, pozemkových úprav, lesohospodárskych plánov na ochranu vodných zdrojov pre dosiahnutie vodnej, environmentálnej, potravinovej a klimateckej bezpečnosti na úrovni štátu. Rozsah legislatívnych zmien je bližšie špecifikovaný v návrhu zákona *“Miestny poplatok za poškodenie krajiny”*.

¹ Zainteresovaným subjektom/partnerom (ZSP) povodia/územia/krajiny je v zmysle obsahu programu každý vlastník, nájomca alebo správca v katastri/území/krajine : (i) od jednotlivých fyzických a právnických osôb), (ii) obcí a miest, (iii) až po veľké štátne a súkromné inštitúcie, podniky alebo právnické osoby s vlastníckym právom a/alebo právom hospodárenia v lesnej krajine, v poľnohospodárskej krajine, v územiach a na plochách vodohospodárskych stavieb, dopravnej a priemyselnej infraštruktúry a/alebo v intravilánoch miest a obcí.